

kirke-skole

Brosjyre for prester og undervisningsansatte
i Agder og Telemark bispedømme

Bli oppdatert på skolens læreplan

Kirken er en ressurs slik at skolen og
elevene kan nå sine kompetansemål

Nye læreplaner høsten
2020: Er du klar?

Lærernes 10 beste tips
til kirkeansatte

Dilemma rundt kirke-
skolesamarbeidet

Kjære deg

Du som jobber med kirke-skolesamarbeid: Vi vil starte med å si takk! Vi håper du finner inspirasjon og praktisk hjelp i denne brosjyren og på vår nye nett-ressurs.

Gode deg! Vi vet at det kan kreve både mot og frimodighet å gå inn og undervise i klasser. Likevel gjør dere det. Noen av dere samarbeider med flere i staben, andre står for samarbeidet med skolene alene. I noen menigheter har dere kateket, andre steder er det prester eller trosopplærere som tar jobben. For noen er det snakk om én skole, andre har så mange som sju skoler i menigheten.

Når vi nå sender ut denne kirke-skolebrosjyren, så vet vi at noen av dere får vondt i magen over enda en oppgave du føler at du ikke får tid til. Vi som har jobbet med denne brosjyren har selv mange års erfaring som ansatte i menighet. Vi vet hvor travelt det kan være.

Likevel sender vi med frimodighet ut materialet. For vi vet at det for noen kan være en praktisk hjelp og inspirasjon til å ta opp temaet skole-samarbeid i stab og menighetsråd.

I arbeidet med denne brosjyren har vi pratet med mange av dere, i tillegg har vi snakket med lærere og rektorer. Takk for innspillene! Det vi nå sender ut, er det mange som har ønsket. I tillegg til disse papirene, har vi også laget kirke-skolesamarbeidssider på nettsidene til Agder og Telemark bispedømme. Her har en del menigheter allerede delt noen av sine opplegg. Vårt klare mål er at flere med frimodighet og stolthet deler sine opplegg her. Gud gir, vi deler!

Hva ønsker vi med å sende dere disse papirene? Jo, vi ønsker at alle menigheter setter av tid i staben til å gå gjennom kirke-skolesamarbeidet sitt. Kanskje finner dere ett eller to nye opplegg her som dere vil teste ut? Deretter ønsker vi at dere skriver ned noen av oppleggene deres. Ved å skrive ned opplegg, gjør dere det mulig for andre å se og la seg inspirere. Ferdige nedskrevne opplegg vil også sikre kontinuitet ved at andre enkelt kan overta undervisningen. Til

slutt vil det være positivt å kunne la lærerne se gjennom undervisningen på forhånd. Gjennomsiktighet, faglighet og forutsigbarhet tror vi blir en styrke i møte med framtidens kirke-skolesamarbeid.

Utover dette er det vårt klare mål at enda flere menigheter inngår generelle avtaler med skoler om samarbeid. Vi ønsker også at allerede godt samarbeid formaliseres. Innenfor en slik avtale kan oppleggene forandres, men samarbeidet har større mulighet for å kunne fortsette selv om ansatte i kirke eller skole byttes ut.

Til slutt er det spesielt aktuelt for oss å løfte fram fokus på kirke-skole i forbindelse med nye læreplaner. Vi har prøvd å ta med perspektiv fra ny læreplan i denne mappa, men når dette skrives er ikke planen klar. Vi vil oppdatere ressursene på nett underveis.

Da gjenstår det å si: Jobb med mappa, heng noen av arkene på veggen, sett resten inn i en perm, ring oss for stort og smått som dere lurer på, er provosert over eller som dere bare vil fortelle om. I forbindelse med arbeidet med denne brosjyren har vi gjort oss kjent med mye av det som finnes av kirke-skolesamarbeid både i bispedømmet og andre steder i landet. Vi bobler egentlig litt over av tips til ideer og kontaktpersoner fra ulike steder i landet. Bruk oss gjerne. Vi snakkes!

Mvh

Beate Frigstad, Bjarte Leer-Helgesen og
Karen Kilane ved Agder og Telemark bispedømme.

Innhold

Dette heftet er laget for prester og undervisningsansatte i Agder og Telemark bispedømme. Målet med heftet er å oppmuntre til kirke-skolesamarbeid. I tillegg ønsker vi å legge opp til gjennom-siktighet, faglighet og forutsigbarhet i kirke-skolesamarbeidet. Nye læreplaner for skolen er snart ute, og som en sentral samfunnsaktør er det viktig at kirkens ansatte er oppdatert på pedagogikk og lovverk i forkant av endringene. Og ikke minst: Vi ønsker å gi praktisk og matnyttig hjelp til deg som gjør denne viktige jobben! Heftet legges ut digitalt og blir jevnlig oppdatert i forhold til utvikling i lovverk og ny læreplan.

- 1: Forside
- 2: Introduksjon
- 3: Innholdsfortegnelse
- 4: Bilde fra geometriundervisning
- 5: Julevandring, 1. trinn
- 6: Påskevandring, 2. trinn
- 7: Pinsefest, 3. trinn
- 8: Symboler, 4. trinn
- 9: Vandring gjennom Bibelen, 5. trinn
- 10: Sorg, død og begravelse, 6. trinn
- 11: Livsmestring, 7. trinn
- 12: Musikk, 8. trinn
- 13: Livsriter (eller matematikk), 9. trinn
- 14: Oppsummering, 10. trinn
- 15: Forslag til arbeidsflyt
- 16: Pedagogiske tips
- 17: Evalueringsskjema til bruk i etterkant av undervisningen

- 18: Tips fra lærere til kirkens ansatte
- 19: Lover som er relevante for samarbeidet
- 20: Forklaring til lovverket
- 21: Informasjon om ny læreplan
- 22: Forskjellige tips til samarbeidet
- 23: Informasjon om Den kulturelle skolesekken
- 24: Vær varsom-plakat for samarbeidet
- 25: Takk fra biskopen
- 26: Forslag til formalisert avtale mellom menigheten og skolen

Agder og Telemark bispedømme
Tlf: 38 10 51 20

Se flere ressurser: <https://kirken.no/nb-NO/bispedommer/agder/ressurser/>

1. trinn

JULEVANDRING

Mange menigheter velger å legge opp planen for skolesamarbeidet i kronologisk rekkefølge: julevandring for 1. trinn, påskevandring for 2. trinn og pinsefest for 3. trinn.

Kompetansemål i KRLE:

- samtale om kristendom og hvordan religiøs praksis kommer til uttrykk gjennom leveregler, bønn, dåp, gudstjeneste og høytider

Kompetansemål fra ny læreplan:

- utforske og beskrive hvordan kristendom og andre religioner og livssyn kommer til uttrykk lokalt og regionalt

- sammenligne og presentere ulike årstider og høytider i kristendom og andre religions- og livssynstradisjoner, som kulturarv

Ulike modeller:

IKO's hefte Julevandring legger opp til to bærende roller: keiser Augustus og erkeengelen Gabriel. Disse to rollene krever forberedelse, resten av rollene fordeles til elevene underveis. Noen menigheter, for eksempel Oddernes menighet i Kristiansand, har laget en julevandring hvor ansatte og frivillige spiller ulike roller som barna møter underveis. Kateket fra Voie menighet understreker betydningen av å være tydelig på at utkledding er frivillig. Dette gjentar hun flere ganger i løpet av undervisningen.

Forberedelse:

Menigheter som lager en julevandring hvor elevene går inn i ulike roller, har gjerne sydd egne kostymer til barna som de får utdelt underveis. Se side 52 i IKO-opplegget for inspirasjon til bekledning. Butikken Stoff og stil har også enkle maler for kostymer. Husk at kostymene skal kunne tåle hard medfart og vare i flere år. Det beste tipset er å være ute i god tid og å spørre frivillige om å sy kostymer.

Menigheter som har ulike personer som spiller roller, bør sy fleksible kostymer som passer folk av ulik kroppsstørrelse.

År etter år:

Pakk ned så mye som mulig i store kasser med

tydelig innholdsfortegnelse. F. eks: «Engelen Gabriel. Hvit kjole, hvite ullsokker, glorie, talekort med replikker, lys. Skaffe selv: Hvit skjorte eller genser, eventuelt hvit strømpebukse».

Om andre i menigheten trenger å låne rekvisitter i løpet av året, er det likevel enkelt å finne dem og legge dem tilbake på riktig sted.

Tips:

Kanskje er det noen fra babysang som også kan tenke seg å være med på julevandring og ikle seg rollen som Maria/Josif og Jesusbarnet? Dette har mange menigheter god erfaring med. Husk også at mange mennesker av ulike grunner ikke kan delta i arbeidslivet. For en del av dem kan det være en fin avveksling å være med på julevandring.

Ressurser:

IKO's hefte Julevandring.

Kateket i Oddernes menighet har mange inspirerende bilder.

Hinna menighet har en julevandring for 2-åringer som ligger i Ressursbanken. Se link på nettsiden vår.

Der tar vandringen utgangspunkt i en gjeters opplevelse.

2. trinn

PÅSKEVANDRING

Mange menigheter velger å legge opp planen for skolesamarbeidet i kronologisk rekkefølge: julevandring for 1. trinn, påskevandring for 2. trinn og pinsefest for 3. trinn.

Kompetansemål i KRLE:

- samtale om kristendom og hvordan religiøs praksis kommer til uttrykk gjennom leveregler, bønn, dåp, gudstjeneste og høytider

Kompetansemål fra ny læreplan:

- utforske og beskrive hvordan kristendom og andre religioner og livssyn kommer til uttrykk lokalt og regionalt

- sammenligne og presentere ulike årstider og høytider i kristendom og andre religions- og livssynstradisjoner, som kulturarv

Ulike modeller:

På samme måte som ved julevandring, kan man velge å la elevene få roller underveis, eller ha stab/frivillige som spiller roller. Det går også an å ha vandring uten noen som helst roller.

Spesielt i møte med påskens budskap er det viktig å huske at i skolesamarbeidet skal vi utelukkende bidra med undervisning. Vi skal og kan ikke forkynne.

I noen samarbeid velger en å legge inn gudstjeneste i forbindelse med påske. En skolegudstjeneste er imidlertid utøvelse av religiøs praksis, der det kirkelige og kristne uttrykk, form og innhold har sin plass.

Ekstra krevende med påske?

En påskevandring skal som nevnt ikke være forkynnelse, men undervisning. Mange opplever julevandring mindre krevende å balansere enn påskevandring. På IKOs kirke-skolekurs dukker det ofte opp spørsmål om hvor grensen går i forbindelse med konkrete stasjoner i påskevandringen. Samfunnet har forandret seg siden IKOs hefte ble skrevet. Det er fint å ta en refleksjonsrunde på aktuelle dilemma både i stab og i møte med skolen. Flere opplever at det er ekstra viktig at skolen får ferdig utskrevne undervisningsopplegg tilknyttet påskevandring og tydelig informasjon til foresatte. Eksempel på dilemma som kan oppfattes forskynnende: Fotvask (vask utenpå sko), håndvask, hosiannarop, skjærtorsdagsmåltidet. Dette er tema som er aktuelle å diskutere på forhånd.

Det er få ting vi som avsendere vil gå inn og mene noe spesielt om, men vi har fått tilbakemeldinger fra skoler som gjør at vi likevel vil si at det er vår anbefaling at menigheter unngår at barna får smake på kjeks og saft. Selv om det blir tydelig formidlet at dette ikke er nattverd, er det mye forlangt av barna at de skal få med seg forskjellen. Dette er likevel opp til den enkelte ansatte, og vi anerkjenner at det finnes regionale forskjeller.

Død som tema:

Tema død er sentralt i påskefortellingen. Død er et eksistensielt tema som rører dypt. Ta gjerne en prat med lærer om dette på forhånd. Husk at det er små barn som lytter og deltar.

Tips til rekvisitter:

Esel: En eseldrakt kan du få bruk for år etter år. Google "eselkostyme" og finn det som ser minst «disney-aktig» ut. (Pass på at du bestiller voksen størrelse). Vær oppmerksom på at mange nettbutikker har lang leveringstid. Palmegreiner: Torridal menighet kjøpte inn kunstige planter, klippet av bladene og bruker dem år etter år. Rhododendron fungerer også veldig fint. Bruktbutikker har billig stoff som du kan rive opp i stoffremser.

Ressurser: IKOs hefte Påskevandring.

3. trinn

PINSEMARKERING

Mange menigheter velger å legge opp planen for skolesamarbeidet i kronologisk rekkefølge: julevandring for 1. trinn, påskevandring for 2. trinn og pinsefest for 3. trinn.

Kompetansemål i KRLE:

- samtale om kristendom og hvordan religiøs praksis kommer til uttrykk gjennom leveregler, bønn, dåp, gudstjeneste og høytider

Kompetansemål fra ny læreplan:

- utforske og beskrive hvordan kristendom og andre religioner og livssyn kommer til uttrykk lokalt og regionalt

- sammenligne og presentere ulike årstider og høytider i kristendom og andre religions- og livssynstradisjoner, som kulturarv

Tips til pinsesamling:

- Fortell gjerne om gangen i Jesu liv slik at barna får repetert jul og påske. Knytt gjerne også opp til Kristi himmelfart. Her kan du for eksempel bruke Tidslinjen, du kan finne ting som symboliserer de forskjellige hendelsene – eller hva med å bruke den gode, gamle flanellografen?

- Voie menighet har knyttet pinseundervisningen til norsk kristendomshistorie og vikingetid.

- Det er ikke unaturlig å knytte pinseundervisningen til kirkens fødselsdag. Hos mange fungerer dette veldig fint. Husk at det skal være et skille mellom trosopplæring med forkynnelse - og undervisning og kunnskapsformidling. Under formål for KRLE-faget står det: *I undervisningen skal det benyttes varierte og engasjerende arbeidsmåter som skal bidra til å formidle alle sider ved faget. Det må samtidig utøves varsomhet ved valg av arbeidsmåter.*

Det beste tipset er å sjekke arbeidsmetoder med lærerne på forhånd – er det OK med bursdagslek, syng bursdagssang for kirken, at barna får is?

- Noen velger også å knytte pinseundervisningen til undervisning om dåp.

Forslag til aktivitet:

- Lag duer og fortell om dua som kristent symbol.

Dette kan knyttes både til dåp og Den Hellige Ånd. Voie menighet lager duer og har flygekonkurranse med duene etterpå.

- Gud og Jesus kan oppleves mer konkret enn Den Hellige Ånd. Men det finnes mange gode måter å illustrere hva Den Hellige Ånd er. Voie menighet har laget et lite skuespill som involverer dramatisering med en hårføner (du ser ikke vinden, men du ser virkningene). Et tips kan være “blåse såpeboble”-konkurranse hvor barna blåser med sugerør i en bolle med zalovann.

- Kateket i Hånes menighet bruker et lignende eksempel når hun knytter pinse til dåp. Hun viser fram to glass med vann. Det er ikke mulig å se at i det ene glasset er det en dråpe zalo. Men når elevene begynner å blåse i vannet, bobler det i det ene glasset. Poeng: “Kristne tror det skjer noe i dåpen”.

Ressurser:

Kateket i Hånes menighet.

Kateket eller prest i Voie menighet.

NMSU har laget ressurser med fokus på pinse. Dette er naturlig nok forkynnende, og vi skal selvsagt ikke forkynne i vår undervisning, likevel kan du finne inspirasjon her: <https://nmsu.no/ressurs/familiemiddag-dele-talent-var-2019/>

4. trinn

SYMBOLER/VANDRING I KIRKEN

Kompetansemål i KRLE:

- beskrive lokale kirker, finne spor av kristendommens historie i lokalmiljøet og i distriktet og presentere funnene på ulike måter
- gjenkjenne kunst og gjøre bruk av estetiske uttrykk knyttet til kristendommen

Kompetansemål fra ny læreplan:

- utforske og beskrive hvordan kristendom og andre religioner og livssyn kommer til uttrykk lokalt og regionalt

Ulike modeller:

«Korset og sommerfuglen – en bok om symboler» ble gitt ut ved IKO-forlaget i 2017. Her finner du bakgrunn om symboler, både generelt og konkret.

Tips:

- Gå sammen to personer fra staben. Les gjennom hele boka på forhånd (det tar ikke mer enn et par timer).
- Sett dere ned sammen og lag et opplegg som er tilpasset deres lokale kirke.
- Skriv ut et ferdig opplegg tilpasset barnas alder, lærers ønsker og deres lokale kirke.

Undervisningsressurs:

Her finner du opplegget fra forfatterne av boka “Korset og sommerfuglen -en bok om symboler”. Merk at opplegget primært er laget for lærere, ikke for kirkelig ansatte: <https://iko.no/file/undervisningsopplegg-om-symboler.pdf>

Tips til aktivitet:

- Vi omgir oss med tegn og symboler. Sett opp fire-fem sanger og gåter ved hjelp av emoji. Se om barna klarer å gjette hvilke sanger det er snakk om. Bruk

dette som introduksjon til å snakke om symboler.

- Symboljakt i kirka. Be barna finne så mange symboler som mulig. Enten går dere samlet som gruppe, eller så kan du la barna lete i mindre grupper eller alene. Hør med lærer hva som passer gruppa best. Et tips kan være å spille inn helt enkle filmer hvor dere forklarer hva symbolene betyr. Plasser en infolapp ved symbolet og legg inn en qr-kode som lenkes til forklaringsfilmen. Etterpå kan barna selv fortelle hva de har lært om det enkelte symbol.
- Tegne eller forme symbol: La barna velge seg noen symbol de tegner ned eller former med leire. De kan også skrive forklaring til.

Ressurser:

- Undervisningsmaterieell knyttet til boka “Korset og sommerfuglen -en bok om symboler”.
- Følgende er en artikkel som primært handler om stolaer, men et stykke ned i artikkelen finner du forklaring på enkelte symbol: https://kirken.no/globalassets/kirken.no/om-kirken/for-medarbeidere/kirketekstiler/dokumenter/symbolliste.pdf?fbclid=IwAR1bpDT-MdxRISzbmdE_8_1_EgFw_zmCb-616ndxzdILqED_YEk4CF_1Uw0c

5. trinn

VANDRING GJENNOM BIBELEN, BIBELSELSKAPET

En del har tatt kurset uten at de i dag bruker det. Helt forståelig - for det er mange bevegelser å huske. Ønsker du en oppfriskning av det du lærte på kurs - ta kontakt med oss for en gjennomgang.

Kompetansemål i KRLE:

- forklare Bibelens oppbygning, finne fram i bibelske tekster og reflektere over forholdet mellom Bibelen og språk og kultur
- gjøre rede for sentrale fortellinger fra Det gamle testamente fra fedrehistorien til profetene
- gjøre rede for sentrale fortellinger fra Det nye testamente fra Jesus til Paulus

Kompetansemål fra ny læreplan:

- utforske og sammenligne tekster og materielle uttrykk som kilder til kunnskap om kulturarv knyttet til kristendom og ulike religions- og livssynstradisjoner

Ta et kurs:

Vandring gjennom Bibelen for barn (VGBB) er lagt til rette for mellomtrinnet i grunnskolen og er et velegnet tilbud til KRLE-faget. VGBB gir elevene hjelp til å bli kjent med Bibelen.

Bibelselskapet arrangerer kursholderkurs i forbindelse med VGBB.

Hvordan foregår det?

Ved hjelp av håndbevegelser og huskeord lærer femteklassingene hovedlinjene i Bibelen og blir kjent med noen av de viktigste bibelske personene. Kursholderne skolerer til å gi kurstilbudet på to dobbeltimer til skoler innen sine menigheter/områder. En VGBB-time bruker varierte arbeidsmåter. For å hjelpe elevene til å forstå helheten, er det knyttet stikkord og bevegelser til fortellingene. Disse skaper også variasjon og annerledes aktivitet i timene. Elevene får lytte til fortellingene. Fortellingsformen kan variere fra enkel opplesing til dramapregede formidling. Det deles ut en arbeidsbok med skriftlige oppgaver som øker læringen og gir sammenheng mellom geografi, historie og fortellinger. At VGBB-timene er så varierte gjør at elever som vanligvis sliter med teoretisk arbeid ofte trives i disse timene.

Hva lærer elevene?

Elevene trenger en forståelse av Bibelens samlede innhold hvis de skal kjenne Bibelen som kilde til kulturforståelse og tro. VGBB gir barna en oversikt over Bibelens fortellinger fra Skapelsen i Det gamle testamentet til Paulus misjonsreiser i Det nye testamentet. Dette er en oversikt som gir elevene mulighet til å skjønne sammenhengene i begge testamentene og forholdet mellom dem. Det gir mulighet til å forstå hvordan disse fortellingene danner bakgrunn og forutsetning for den kristne lære.

Oppfrisk kurset:

Det er en del som har tatt kurset, men som ikke bruker det. Har du kurset, men trenger en oppfriskning av det - ta kontakt med oss, så hjelper vi deg! På kontoret har vi ansatte som for eksempel kan hjelpe deg med å øve inn igjen bevegelsene som brukes i kurset.

Andre som har kurset:

Noen menigheter leier inn andre som har kurset og lar dem gjennomføre VGBB ved skolene sine. En god idé - men enda bedre om noen fra den lokale menigheten er med for slik å knytte god kontakt med skolen.

6. trinn

SORG, DØD OG BEGRAVELSE

Egentlig sier læreplan for 1.-4. trinn mer om sorg og død enn 5.-7. trinn sin plan. Det er derfor mulig å heller legge kirkebesøk til et lavere klasses-trinn.

Samtidig er det nok allmennkunnskap og livsmestring i en slik skoletime til at den passer ved alle klasses-trinn.

Kompetansemål i KRLE:

- forklare kristen tidsregning og kirkeårets gang, beskrive kristne høytider og sentrale ritualer

Kompetansemål fra ny læreplan:

- beskrive og presentere noen sentrale rituelle praksiser og etiske normer i kristendom

Et større perspektiv:

En undervisningstime om sorg, død og begravelse kan ha to hovedspor: Å fortelle om det praktiske ved begravelser, eller å snakke om død mer eksistensielt.

Kanskje er det fint å ha med begge deler?

Mange barn har aldri vært i en begravelse. Før i tiden ble ofte eldre mennesker pleiet i hjemmene, i dag foregår dette hovedsakelig i institusjoner. Vi har i dag bedre medisiner som demper smerte. Samlet fører dette til at færre av oss møter smerte, sykdom og død. Dette er for de fleste ikke en del av hverdagen.

At død ikke er en del av hverdagen, betyr ikke at det ikke er noe som opptar tankene.

Som kirke har vi mye å bidra med når det kommer til å gi god undervisning om sorg, død og begravelse.

På mange måter er vi eksperter på død. Det vil være positivt at barn har fått undervisning om hvordan en begravelse foregår før de selv skal delta i en. I undervisning må vi huske at vi ikke er forkynnende. Men vi kan fortelle om hva de kristne tror. Husk at skoler også har undervisning om sorg og død. Sjekk med lærer hva elevene har jobbet med fra før.

Det praktiske rundt en begravelse:

Det er fint om elevene får:

- lytte til begravelsesmusikk
- se hvordan en begravelse gjennomføres både inne i kirka og ute på kirkegården
- se konkrete ting som kiste, gravstein og grav.

Noen steder involveres kirkegårdsarbeidere og begravelsesbyrå i undervisningen. Pass på at de involverte er klar over hva som er forkynnelse og ikke.

Symboler:

Noen steder kombineres denne undervisningen med undervisning om symboler. Elevene kan vandre på kirkegården og merke seg symboler på gravsteiner.

Andre livssyn og religioner:

Det er fint om du også gjør rede for begravelser som ikke foregår fra DNK. Er det et eget område for muslimske graver i tilknytning til kirkegården, bør de også vises.

Snakk med lærer!

Selv om vi alltid skal ta hensyn til at det finnes barn i elevgruppa med vonde erfaringer, er det fint å ta en ekstra telefon til lærer i forkant og sjekke om det er noe spesielt du bør vite om i møte med gruppa. Det er viktig å være oppmerksom på at elever kan reagere i ettertid med tanker og spørsmål. Avtal gjerne en oppfølgingsprat med lærer.

Ressurser:

Under ressursidene våre har vi samlet noen pedagogiske oppgaver og samtaletips tilknyttet temaet.

7. trinn

LIVSMESTRING

Både ved 7. trinn og 10. trinn er det aktuelt med tema livsmestring. Både på grunn av at dette vil være et stort fokus i ny læreplan, og at dette er tidspunkt i livet med store endringer. Hånes menighet har laget et flott opplegg om livsmestring for 7. klassetrinn, og det tar vi utgangspunkt i her. Det kan også tilpasses til 10. trinn.

Kompetansemål i KRLE:

- samtale om filosofi, religion og livssyn som grunnlag for etisk tenkning og kunne drøfte noen moralske forbilder fra fortid og nåtid

Kompetansemål fra ny læreplan:

- utforske og beskrive egne og andres perspektiver i etiske dilemmaer knyttet til hverdags- og samfunnsutfordringer
- reflektere over eksistensielle spørsmål knyttet til menneskets levesett og levkår og klodens framtid

Temadag:

Hånes menighet har utviklet en hel temadag til tema "Hvem er jeg? Hvem vil jeg være?"

Dette er en godt gjennomarbeidet undervisningsdag med tema, fine eksempler og fortellinger. Dagen ledes av kateket, og lærere er med som gruppeledere.

I tillegg har Kirkens SOS undervisning om det å bry seg om andre, det å "være den ene". Strømmestiftelsen har undervisning om det å bry seg om andre i et globalt perspektiv. Politiet har en egen time der de snakker om valg som former hvem du er og framtiden din.

Dagen gjennomføres ved 7. klassetrinn, og det skjer på slutten av skoleåret når klassene har en del ledig tid. Kateket i Hånes sier tilbakemeldingene fra lærerne har vært utrolige gode, og skolen setter pris på at det er nettopp kirken som står for denne dagen.

Tips:

Utover de gode eksemplene og fortellingene fra Hånes menighet, ønsker vi å tipse om en flott aktivitet fra Voie menighets skoleundervisning om diakoni. Her får elevene i oppgave å gå sammen i grupper og legge puslespill. Det de ikke vet, er at puslespillene er forskjellige. Noen er enkle å legge, andre har mange brikker, noen puslespill mangler brikker eller har

brikker som tilhører et annet puslespill. Dette er en fin inngang til å prate om hvordan livet kan være. Hvordan kan vi møte hverandre når livet ikke går helt opp?

Bibelfortelling:

Fortellingen om Sakkeus kan være en fin fortelling å bruke til dette temaet. Det er viktig at undervisningen ikke blir forkynnende, men likevel er det lov å fortelle fra Bibelen. Husk bare at du ikke sier ting som "denne fortellingen viser oss hvordan Jesus ser på mennesker".

Ressurshefte:

Tønsberg Bispedømme har laget et hefte som gir hjelp til å sette i gang gruppesamtaler om vanskelige ting med ungdom. Heftet gir ingen fasitsvar - men inneholder praktiske øvelser og globalt perspektiv fra Nepal om psykisk helse. Innholdet er basert på undervisningsressursene LINK: <https://ressursbanken.kirken.no/contentassets/9bd83f7d1a5647279f-b105245929a7d4/hap-for-oss---hap-for-meg.pdf>

Ressurser:

Vi har samlet flere tips inne på våre ressursider.

8. trinn

MUSIKK

Noen velger å komme til skolen og ha en ordinær undervisningstime hvor en for eksempel forteller om musikk, alt fra salmene i GT til gospel.

Andre inviterer skoleklasser til undervisning i kirkerommet slik at elevene også får oppleve live musikk. Husk at det er få institusjoner som har utøvende musikere ansatt!

Kompetansemål i KRLE etter 10. trinn:

- beskrive og reflektere over særtrekk ved kunst, arkitektur og musikk knyttet til kristendommen

Kompetansemål i musikk etter 10. trinn:

- gjøre rede for egne musikkpreferanser, uttrykke og formidle refleksjoner om musikk som kunst- og kulturuttrykk, og som underholdnings- og forbruksvare.

Kompetansemål fra ny læreplan:

- utforske og presentere sentrale trekk ved kristendom og andre religions- og livssynstradisjoner og deres utbredelse i dag

- utforske og presentere hvordan elementer fra kristendom og andre religioner og livssyn kommer til uttrykk i medier og populærkultur

Musikk har alltid vært sentral i kristendommen. I tillegg sier musikkhistorien også noe om hvordan kirken og samfunnet har utviklet seg.

Tidslinje:

Musikk og minne er knyttet sammen. Kanskje er det en idé å lage en tidslinje sammen med faglærer i historiedelen av samfunnsfag? Her kan musikk, historiske hendelser og kirkehistorie knyttes sammen. Dette kan være et godt verktøy for elevene i forhold til å danne seg oversikt og se sammenhenger. I tillegg til at musikken aktiverer minnene og gjør det enklere å huske historien.

Livsriter:

Musikkundervisning kan også knyttes til undervisning om livsriter ved bruk av salmer. Mæla ungdomsskole i Skien har laget gode ressurser til dette: <http://www.melaskole.no/kristendommen-kunst-arkitektur-og-musikk.html>

Kan vi synge salmer i undervisningen?

Det er ikke uproblematisk å synge salmer i klasserommet.

Elevene skal kjenne til kultur og historie, og sånn sett skal de også kjenne til salmene. Samtidig er mye av innholdet i salmene både forkynnende og tilsluttende, og det forutsetter en tilslutning til innholdet.

Som følge av dommen mot KRL-faget i 2008 i Den europeiske menneskerettighetsdomstolen i Strasbourg, ble full fritaksrett innført for alt foreldre definerer som religiøs aktivitet. Alle elever skal tilegne seg salmens kunnskapsinnhold, men ifølge fritaksretten er de fritatt fra å fremsi eller synge et salmevers høyt. Dermed har salmesang i skolen, og spesielt i KRLE-undervisningen, kommet i klemme. Kilde: <https://blogg.forskning.no/religion-og-kulturmoter/juletegang-i-skolen--religios-praksis/1094119>

I Voie menighet sier de ansatte: Elevene kan høre på salmene, men det er frivillig å synge med. Vi synger for dem.

Undervisningsmaterieell om salmer:

<https://rle-nett.cappelendamm.no/enkel/seksjon.html?tid=1817410>

9. trinn

LIVSRITER. EVENTUELT MATEMATIKK I KLASSEROMMET

Elever ved niende trinn har allerede valgt konfirmasjonssted. Dermed vil ikke et opplegg ved niende trinn kunne påvirke valget deres.

Kompetansemål i KRLE angående livsriter:

- utforske og presentere sentrale trekk ved kristendom og andre religions- og livssynstradisjoner og deres utbredelse

Kompetansemål fra ny læreplan angående livsriter:

- KRLE: utforske og presentere sentrale trekk ved kristendom og andre religions- og livssynstradisjoner og deres utbredelse i dag

- MATEMATIKK: utforske og argumentere for formlar for areal og volum av tredimensjonale figurar

Livsriter:

Livsritene dåp, konfirmasjon, bryllup og gravferd bør elevene kjenne til. En fin læringsform kan være å bruke enkelt form for skuespill (unntatt begravelse). I tillegg til at elevene kan fylle sentrale roller, kan også flere få roller som tanter, småsøsken, faddere, forlovere mm slik at mange blir involvert. Det må selvsagt være frivillig å delta i rollespillet. Vær også tydelig på at dette er rollespill hvor dere later som. Det er lurt å snakke med lærer om dette på forhånd, og også la lærer lede fordelingen av grupper og roller. Selv om elevene er store, så er det gøy å få bevege seg og å spille rollespill. Lærerikt er det også.

Ta med enkle rekvisitter og lag klar laminerte lapper med tekstutdrag som elevene kan lese. Rekvisitter kan være dukke med dåpskjole, dåpsservietter, konfirmantkappe, brudeslør, blomster. I forbindelse med begravelse er det mer hensiktsmessig å vise de ulike leddene i en begravelse, samt vandre på kirkegården.

Det kan være fint å spille et musikkstykke til hvert rituale.

Dra gjerne inn historiske linjer. For eksempel kan du nevne at skolen opprinnelig var konfirmasjons-

undervisning. Fortell om hvor viktig det var med konfirmasjon for å få jobb osv. Her er det mye spennende stoff: gi gjerne elevene undervisning med historisk substans.

Livsriter er knyttet til valg vi mennesker tar, mange livsriter oppleves nære og personlige. I tillegg er det viktig å huske at vi på ingen måte skal reklamere for kirkelige riter, dette skal være ren undervisning. På forhånd bør du ha forberedt hva du vil si hvis du får spørsmål om kirkens lære om livsriter.

Regning og geometri i kirkerommet:

Kirke-skolesamarbeid er ikke bare knyttet til KRLE. Det er matematikk og geometri-undervisning i kirken et godt eksempel på.

Regning og geometri er en god måte å bli kjent med kirkebygget, et viktig lokalt bygg. Opplegget bør utvikles i samarbeid med matematikk-lærer.

Eksempel på oppgaver:

- Oppgaver som tar utgangspunkt i å telle og å sammenligne (antall kors, trappetrinn, vindu)
- Finne ulike geometriske former og regne ut areal
- Hvor lang tid vil det ta å skifte pærene i taklys?
- Hvor mange liter vann er det plass til i dåpsfatet?

10. trinn

OPPSUMMERING

Omvisning i kirken som en oppsummering før eksamen.

Kompetansemål i KRLE: Her må kompetansemål velges etter samtale med faglærer.

Kompetansemål fra ny læreplan: Her må kompetansemål velges etter samtale med faglærer.

Dette året kan elevene komme opp i muntlig eksamen. Kirke-skolesamarbeid er relevant i møte med alle fag i skolen. Dette siste året er vårt tips å fokusere på KRLE-faget. Ved slutten av tiende trinn skal de elevene som kommer opp i KRLE muntlig, testes i alt de har lært i faget. Det kan gi både elever og lærer litt høye skuldre.

Derfor tror vi det er fint å gi skolene tilbud om å

komme til kirkerommet og få en oppsummering innen sentrale tema i KRLE i løpet av året.

En god arbeidsform kan være omvisning i kirken for dette årskullet. Her kan dere tilpasse omvisningen til det lærer mener er aktuelt for elevene å fokusere på. En vandring gjennom kirken kan vinkles både mot symbolbruk, kirkehistorie, lokalhistorie og livsriter.

1.

- Tenk gjennom hvilke ressurser dere har i staben: tid, personell, faglig og pedagogisk kompetanse.
- Finn inspirasjon til skole-samarbeid.
- Gjør dere kjent med læreplaner.

2.

- Hvem i staben kjenner noen i skolen eller FAU og kan få en inngang til samarbeid?
- Be om å få komme på rektormøte.

8.

- Fortsett på et forhåpentligvis litt mindre krevende andreår hvor ressurser, invitasjoner og evaluering kan gjenbrukes.

7.

- Gjør eventuelle endringer i opplegget ut fra tilbakemeldingene i evalueringen.
- Hold jevnlig og hyggelig kontakt med skolen.

3.

- Lag forslag til en overkommelig plan som ivaretar kompetansemål.
- Lag et helt ferdig opplegg for ett enkelt trinn som du kan vise som eksempel.
- Ta med forslag til formell avtale.

Forslag til arbeidsflyt

6.

- Gjennomfør opplegget.
- Lever ut evaluerings-skjema (s. 17) til faglærer i etterkant av undervisningsopplegget.

4.

- Snakk med lærer.
- Finn ressurser på våre nettsider til utvikling av skoletimer.
- Skriv ut ferdige opplegg slik at du eller din etterfølger kan "snu bunken" neste år.

5.

- Lag informasjon til skolen som du sender ut i god tid. Gi dem eventuelt flere alternative datoer.
- Ta imot påmelding.
- Husk å sjekke at faglærer er informert om at du kommer.

Hysj?

Noen artige triks for å samle oppmerksomhet uten å bruke ordet "hysj":

- Si "alle som kan høre det jeg sier nå, holder fingeren på nesene." Gjenta beskjeden til alle elevene holder fingeren på nesene.
- Mer effektivt enn å rope for å få oppmerksomhet, er det å prate så stille at ingen hører deg før det er stillhet i gruppen. "Nå må alle være helt stille for at dere skal kunne høre det jeg skal si..."
- Si: "1, 2, 3 - nå kommer..." De yngste barna vil da forhåpentligvis si "nå kommer en beskjed."
- Klapp en rytme. Målet er at barna skal gjenta rytmen. Du kan også introdusere dette i begynnelsen av besøket.
- Stopp midt i et ord. Elevene forstår at de må være stille for å høre resten.

Forståelig språk

Ord og fortellinger som vi kan ta for gitt, er ikke nødvendigvis kjente for elevene.

Sender du undervisningsopplegget til læreren på forhånd, vil du kunne spørre læreren om hun ser ord eller uttrykk som hun tror kan være til hinder for elevens forståelse. Kanskje kjenner du også en elev i riktig alder som du kan bruke som språk-konsulent på forhånd?

Oftest bruker vi spørsmål for å engasjere elevene, det kan være naturlig å spørre om ting som "har noen hørt om hvem som sang for gjeterne på markene?" Men det kan være lurt å unngå for mange spørsmål som forutsetter en forkunnskap om Bibelen. Slike spørsmål vil kunne gi en del av elevene en følelse av utenforskap.

PS: 1. Det er godt å være to sammen om det er første gang du har undervisning i skolen. 2. Engasjer læreren, snakk sammen med lærer på forhånd. 3. Husk at du er et friskt pust inn i klasserommet!

Kateket i Hånes menighet sier: "I begynnelsen av timen sier jeg alltid dette til elevene: Når dere kommer til kirken, så er det viktig at dere vet at når jeg forteller, så forteller jeg ut fra hva de kristne tror er sant og boka til de kristne, Bibelen. Dere trenger ikke å tro på at det er sant for å være her."

Oppsummering

- Legg mange ting i en sekk. Har dere lært om symbol, kan du bruke ting som en lekeløve, et bilde av et øye, due, kors mm. Det tar litt tid å finne tingene første gang, men har du først funnet tingene, kan du la dem ligge klar fra år til år. Du kan også skrive ut og laminere bilder av det dere har gjennomgått. La barna trekke opp en og en ting. Som en oppsummering får elevene plassere tingene i riktig rekkefølge.
- Du kan også legge inn bevegelser i undervisningen "Vandring i Bibelen" som du gjentar i oppsummeringen.
- Kims lek med ting å la første lek.

Tydelige læringsmål

Den nasjonale satsingen

Vurdering for læring startet i 2010.

Den innebærer at elevene skal få et klart læringsmål i starten av timen. Dette målet skal de få mulighet til å nå i løpet av undervisningen, og ved slutten av timen skal det være mulig å sjekke om de har nådd målet.

Ulike skoler har ofte ulike praksiser. Men for alle skoler, er det viktig med tydelige mål for timen forankret i kompetansemål. Det er også viktig å huske dette når vi sender brev til skolen. Hør med skolen om tips til hvordan vurdering for læring best gjennomføres ved deres skole.

Læreren forklarer nok mer enn gjerne.

Hvis ikke, så ring oss,
så hjelper vi!

Evaluering

- fører til ny læring.

Vi ønsker at alle gjennomfører en enkel evaluering i etterkant av kirke-skoletiltak. Merk: Spørsmålene er laget til ordinær undervisning, ikke skolegudstjenester. Mange kirke-skolesamarbeid er bygd på gode relasjoner mellom menighet og skoleledelse. En av våre store styrker er nettopp det at dere som jobber i menighetene er folk med god sosial kompetanse. Samtidig er det ikke alltid så enkelt å gi ærlige tilbakemeldinger til de vi liker godt. Og selv om det kanskje virker litt rart på de av oss som jobber i kirken, så er det nok fremdeles mange som har stor respekt for kirkelig ansatte.

I arbeidet med å ringe rundt til lærere og rektorer, har vi fått en forståelse av at noen lar være å gi tilbakemeldinger når det er noe de reagerer på i undervisningen eller skolegudstjenesten.

De fleste ganger går dette bra, men i noen få tilfeller har skolens ansatte opplevd episoder som får dem til å trekke seg stille vekk fra samarbeidet med kirken.

Dette skjer sjelden, men om noen fra skolen eller foreldregrupper mener de har opplevd forkynnelse i ordinær undervisning, kan dette skape utfordringer for det videre samarbeidet. Ved å gjøre det til en vane å be lærer svare på noen enkle evalueringsspørsmål etter hver samling, tror vi det vil oppleves enklere å gi tilbakemelding - både om det positive og det som

eventuelt har vært utfordrende.

En lærer sa: "Husk at det er vi i skolen som er de som blir stående i opprydningen med FAU og foreldre om det forkynnes".

For de av dere som har questback og tilgang til KA: Questbacken ligger i den delte mappen: Kirke-skolesamarbeid under hovedmappen Quests.

For de som ikke har tilgang, lag en ny questback ved å legge inn og importere følgende spørsmål fra excel. Eventuelt kopiér inn spørsmålene i en e-post:

Spørsmål:

- 1: Opplevde du at undervisningen svarte til det oppsatte kompetansemålet? Hvis ikke, hva kan gjøres annerledes?
- 2: Var det element elevene syntes var ekstra spennende?
- 3: Er det noe du ønsker annerledes i møte med kirken? For eksempel om du fikk nok informasjon til rett tid, var det tydelig at dette var undervisning og ikke forkynnelse?

Fra lærerne

“Hva vil dere vi skal huske på når vi samarbeider med dere?”
spurte vi lærere og rektorer i Agder og Telemark bispedømme.
Her er svarene:

God tid

“Det er mye som skal planlegges og vi har lite tid. Vær ute i god tid - helst før årshjulet blir lagt”.

Rektor og FAU

”Ønsker dere å få i gang nytt samarbeid, kontakt da gjerne både meg som rektor og FAU”.

Påminning

“Det hender vi glemmer invitasjonen eller at den blir rotet bort. Gi gjerne en påminnelse til kirke-skole-kontakten på skolen”.

Ferdige oppgaver

“Hvis jeg får tips til ferdige oppgaver jeg kan gjøre før eller etter kirkebesøket sammen med elevene, så bruker jeg dem gjerne. Alt som kan lastes ned fra et nettsted er supert. Opplegg som medfører for mye ekstraarbeid blir dessverre sjeldent gjennomført”.

Guttene

“Som lærer på mellomtrinnet vet jeg hvor viktig det er å fange oppmerksomheten til guttene. Det er mitt tips til de ansatte i kirka: Finn noe som engasjerer guttene”.

Vurdering for læring

“Intro av timen og oppsummering er svært viktig. Vi legger opp timene med tydelige læremål og en oppsummering mot slutten av timen”.

Påske

“Det er alltid litt oppstyr rundt julegudstjenestene. Min erfaring er at det er mindre krevende å få med foreldre og FAU på opplegg knyttet til påske”.

Takknemlige?

“Det er ikke dumt å være forberedt på at elevene ikke nødvendigvis er takknemlige. Ha realistiske, men positive forventninger i møte med elevene”.

Klasseledelse

“Det har skjedd mye pedagogisk utvikling innen klasseledelse. Hvis du kjenner en lærer, så be gjerne om tips til klasseledelse. Et eksempel: Ikke si “har dere lyst til å?” hvis det ikke er et spørsmål elevene reelt kan si nei til”.

Avklar

“Avklar gjerne med lærer på forhånd hvem som roer elevene hvis det blir støy i undervisningen”.

Skolegudstjeneste

“Som lærer må jeg føle at jeg trygt kan ta med meg elevene til gudstjeneste. Husk at det er vi og FAU som eventuelt får de vanskelige samtalene i etterkant”.

Samarbeid

“Jeg har veldig lyst til å ta med elevene i den lokale kirken. De må bare ringe og spørre, så er jeg klar”.

Lovverk

Aktuelle utdrag fra Lov om grunnskulen og den vidaregåande opplæringa. Jamfør våren 2019.

SKRIV GJERNE UT DENNE SIDEN OG HENG DEN PÅ VEGGEN.

§ 2-3 a. Fritak frå aktivitetar m.m. i opplæringa

Skolen skal vise respekt for elevane og foreldra sine religiøse og filosofiske overtydingar og sikre retten til likeverdig opplæring.

Elevar skal etter skriftleg melding frå foreldra få fritak frå dei delar av undervisninga ved den enkelte skolen som dei ut frå eigen religion eller eige livssyn opplever som utøving av ein annan religion eller tilslutning til eit anna livssyn, eller som dei på same grunnlag opplever som støytande eller krenkjande. Det er ikkje nødvendig å grunngi melding om fritak etter første punktum. Det kan ikkje krevjast fritak frå opplæring om kunnskapsinnhaldet i dei ulike emna i læreplanen. Dersom skolen på eit slikt grunnlag ikkje godtek ei melding om fritak, må skolen behandle saka etter reglane om enkeltvedtak i forvaltningslova.

Skolen skal ved melding om fritak sjå til at fritaket blir gjennomført, og leggje til rette for tilpassa opplæring innanfor læreplanen.

Skoleeigaren skal årleg informere elevane og foreldra til elevar under 15 år om reglane for fritak og om innhaldet i opplæringa.

Elevar som har fylt 15 år, gir sjølv skriftleg melding som nemnt i andre ledd.

§ 2-4. Undervisninga i faget kristendom, religion, livssyn og etikk

Kristendom, religion, livssyn og etikk er eit ordinært skolefag som normalt skal samle alle elevar. Undervisninga i faget skal ikkje vere forkynnande.

Undervisninga i kristendom, religion, livssyn og etikk skal gi kjennskap til kristendommen, andre verdsreligionar og livssyn, kjennskap til kva kristendommen har å seie som kulturarv og til etiske og filosofiske emne.

Undervisninga i kristendom, religion, livssyn og etikk skal bidra til forståing, respekt og evne til dialog mellom menneske med ulik oppfatning av trudoms- og livssynsspørsmål.

Undervisninga i kristendom, religion, livssyn og etikk skal presentere ulike verdsreligionar og livssyn på ein objektiv, kritisk og pluralistisk måte. Dei same pedagogiske prinsippa skal leggjast til grunn for undervisninga i dei ulike emna.

https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1998-07-17-61/KAPITTEL_2#§2-3

Skole-kirke samarbeid er forankret i skolens:

- Formålsparagraf
- Læreplanens generelle del (ved ny læreplan er riktig navn Overordnet del av læreplanverket)
- Kompetansemålene

Lovverk

Skolen formidler kunnskap, kirken forkynner tro.
Men i samarbeidet knyttet opp mot kompetansemål,
skal kirken kun formidle kunnskap, ikke tro.

Forskjell på kirkebesøk og gudstjeneste:

Det er viktig å skille mellom skolegudstjenester og undervisning.

Alt skolesamarbeid som ikke er gudstjeneste, skal lages ut fra kompetale mål i de ulike læreplanene. Et slikt samarbeid må ikke inneholde forkynnelse eller religionsutøvelse.

Skolegudstjenester:

- En skolegudstjeneste er av forkynnende karakter, og fritaksretten gjelder.
- Skolene er oppfordret til å legge tilrette for at elevene skal kunne delta på skolegudstjenester i forbindelse med høytider, skriver UDIR.
- Det er ikke alle som ønsker å delta i en kristen gudstjeneste. Det er viktig at det gis god informasjon om fritaksmulighet, og at skolen tilbyr likeverdige alternative opplegg. Skolen har ansvar for å håndtere fritaksretten på en ryddig måte. UDIR anbefaler aktiv påmelding til skolegudstjenester, men det er opp til skolen hvordan de gjør dette.
- Gudstjenesten bør ikke gis karakter av semesteravslutning, da en avslutning bør være samlende for alle elever på skolen.
- Skolen kan gjennomføre gudstjenester som en del av sin generelle kultur- og tradisjonsformidling.
- Skolegudstjenesten skal ikke ivareta kompetansemål i ett bestemt fag, og regnes ikke som en del av KRLE-faget.
- Foreldrene, eller den enkelte elev, hvis han eller hun er over 15 år, kan melde om fritak fra deltagelse i gudstjenester. Fritak omfatter også øving til deltagelse på gudstjenester.

Skriv fra UDIR ang. skolegudstjenester, februar 2019:
<https://www.udir.no/regelverk-og-tilsyn/skole-og-opplaring/saksbehandling/skolegudstjenester/>

Fritaksretten:

Denne er knyttet til alle fag og hele skolens virksomhet, selv om KRLE-faget i praksis har en særstilling. Denne retten består i at elever skal få fritak fra deler av undervisningen dersom foreldrene opplever denne aktiviteten som utøvelse av annen religion eller tilslutning til et annet livssyn. Man kan ikke få fritak for kunnskapsinnholdet i de ulike emnene i læreplanen. Elevene må få med seg den kunnskapen de trenger for å forstå det samfunnet de er en del av, og for å lære om både eget og andres livssynsmessige ståsted.

Hvem bestemmer?

Det er skolen, dvs rektor, som normalt bestemmer om skolen skal samarbeide med kirken. Formelt er det skoleeier (kommunen) som har ansvaret. Skolen blir drevet av kommunen, men skolesjef delegerer det daglige ansvaret til rektor. Mulighetene for samarbeid bygger først og fremst på kontakt, gjensidig tillit og et godt innhold i samarbeidet innenfor læreplanens rammer.

Hva har kirken i skolen å gjøre?

I Grunnlovens paragraf 2 står det at verdigrunnlaget forblir vår kristne og humanistiske arv. Som Norges folkekirke har vi en særskilt rolle og samfunnsansvar. Kirke-skole-samarbeid er en del av kirkens samfunnsansvar.

Ny læreplan

Høsten 2020 tas nye læreplaner i bruk. Å kjenne til innholdet i ny læreplan er en forutsetning for de av oss som jobber med kirke-skole.

Det kan være naturlig å tenke at igangsetting av kirke-skolesamarbeid bør utsettes til nye læreplaner tas i bruk høsten 2020. På en annen side kan vi si at det er viktig at vi som kirke er på banen og tilbyr et solid, faglig fundert og aktuelt undervisningsopplegg allerede før nye læreplaner er på plass.

Undervisningsoppleggene du finner her, har med kompetansemål både fra gammel og ny læreplan.

På UDIRs sider er det mye god informasjon om arbeidet med nye læreplaner. Følg gjerne med der.

Alle fag er aktuelle for kirke-skolesamarbeid i forhold til undervisning. Likevel knyttes samarbeidet ofte til KRLE-faget. I dette faget, som i de andre fagene, skal det med ny læreplan bli mer tid til dybdelæring, og læreplanen vil være mindre spesifikke. Med det legges mer ansvar på lærerne, og dermed vil behovet for kvalifiserte lærere og gode læringsmidler være enda større enn i dag.

Ny læreplan navngir ikke de konkrete religionene. Dette med begrunnelse i at undervisning i verdensreligionene allerede er forskriftsfestet gjennom opplæringsloven.

Det er også viktig å understreke at omtrent halvparten av undervisningen i KRLE-faget skal omhandle kristendom.

Begrep og innhold du bør kjenne til:

Overordnet del skal erstatte generell del av læreplanverket. Den er fastsatt av Kunnskapsdepartementet, og vil gjelde fra 2020. Overordnet del beskriver hvilke verdier og prinsipper grunnopplæring skal bygge på.

Tre tverrfaglige temaer skal prioriteres:

- demokrati og medborgerskap

- bærekraftig utvikling

- folkehelse og livsmestring

De tre temaene er ikke egne fag, men samfunnsaktuelle temaer som skal prioriteres i alle fag der det er relevant.

I større grad enn før skal elevene få øvd seg i kritisk tenkning og se sammenhenger.

Kunnskapsdepartementet besluttet hva som blir det viktigste i hvert fag, de såkalte kjerneelementene.

Dette er kjerneelementene:

- Kjennskap til religioner og livssyn

- Utforskning av religioner og livssyn med ulike metoder

- Utforskning av eksistensielle spørsmål og svar

- Kunne ta andres perspektiv

- Etisk refleksjon

Dette er endring: Både KRLE i grunnskolen og religion og etikk i videregående skal bli mer utforskende og elevene skal få mer øvelse i å reflektere og lære å ta andres perspektiv. Fagene vil ikke lenger struktureres etter «verdensreligionene». Det skal legges vekt på etisk refleksjon og at elevene skal lære å ta andres perspektiv. Føringer om at om lag halvparten av undervisningstiden i KRLE skal brukes på kristendoms-kunnskap ligger fast. Faget skal fremdeles hete Kristendom, Religion, Livssyn og Etikk, forkortet KRLE.

Både i ny og gammel læreplan er det et element det er spesielt viktig å merke seg: verb-bruken i kompetansemålene. De sier mye om hva elevene skal gjøre i KRLE. I dagens plan er det mange verb som sier at elevene skal samtale, gjøre rede for og reflektere. Det er bare verbet utforske som tilsier at elevene skal finne ut noe/eventuelt prøve ut noe. Kanskje betyr det at konkret utprøving er noe vi til tider bør være varsom med?

Den viktige starten

Det blir ikke mye kirke-skolesamarbeid uten en skole å samarbeide med.

Alle kirkelig ansatte vi snakker med, er helt enige på dette punktet: Det viktigste du kan gjøre for et godt kirke-skolesamarbeid er å få et godt forhold til skolen og ledelsen der.

Tips:

- Ha en god relasjon til lærere og skoleledelse.
- Kommer det ny rektor, inviter deg selv på besøk.

Vær relevant

Gjør deg kjent med kompetansemålene i de aktuelle læreplanene: <https://sokeresultat.udir.no/finn-lare-plan.html>

Husk at også andre fag enn KRLE kan være relevante for samarbeid.

Tenk også gjennom hvordan vi som kirke kan tilby skolen et opplegg som passer dem best mulig. Hva kan dere tilby opplegg om, når på året passer det best for skolen, hvilke trinn er mest aktuelle?

Tips: Mange kutter opplegg ved 10. klassetrinn, da elevene det siste halvåret er opptatt med eksamen.

Formelle avtaler

GENERELLE AVTALER: De aller fleste menighetene vi snakker med, sier de har et godt samarbeid med skolen og rektor. Vi ønsker at alle menigheter som har et godt samarbeid, formaliserer samarbeidet. Dette vil kunne føre til kontinuitet og forutsigbarhet, og også være en hjelp når stab i skole og menighet byttes ut. Menigheter som starter samarbeid, må gjerne ta inn avtalen fra starten av.

Forslag til ferdig avtale finner dere på siste side (26). Ta kontakt om vi kan bidra inn mot denne prosessen.

- Gi lærerne god mulighet til å komme med sine konkrete tilbakemeldinger og ønsker (se eget evalueringsskjema på side 17)

- Er det noen i staben som kjenner noen på skolen, bruk dem gjerne som inngang.

- Vær oppdatert på lovverk og læreplaner.

- Det kan være fint å vite at biskopen har faste møtepunkt med utdanningsdirektørene i regionen.

Skap forutsigbarhet

En god og oversiktlig plan som er tilgjengelig for skolen, vil være et godt grunnlag for kontinuitet.

Avtal med skolen når på året de ønsker invitasjon til samarbeidet. Bruk tid på å utvikle et godt opplegg til det enkelte trinn, ta inn endringer etter innspill fra lærerne og prøv i så stor grad som mulig å ha et opplegg du bruker år etter år. Vær forberedt på at noen lærere vil ønske å se hele opplegget på forhånd. Lag gjerne et oversiktlig oppsett, det gjør det også enklere for andre å overta opplegget etter deg. Finn forslag til semesterplan som vedlegg. Send ut invitasjon tidlig.

Evaluer

Skole-samarbeid kan føles litt som å være oppe til muntlig eksamen, mange kjenner seg redde for å si noe feil. Og en del har jo også opplevd at skole-samarbeid går i stå på grunn av at noe har blitt oppfattet som forkynnelse. Å gjøre feil er egentlig ikke så farlig, det problematiske oppstår når vi ikke lærer av feilene våre eller får en mulighet til å rette opp etter oss. Å innføre fast evaluering etter skolebesøk, er en god vane som danner et godt grunnlag for videre samarbeid.

Se side 17 for oppskrift for evaluering.

Den kulturelle skolesekken

En naturlig samarbeidspartner i kirke-skole-samarbeidet kan være Den Kulturelle Skolesekken.

Den kulturelle skolesekken (DKS) er en nasjonal satsing som skal bidra til at alle skolelever (1.- 10. trinn i grunnskolen og 1.-3. trinn i videregående skole) i Norge får møte profesjonell kunst og kultur av alle slag. Den kulturelle skolesekken er et samarbeidsprosjekt mellom Kulturdepartementet og Kunnskapsdepartementet. Kulturtanken (tidl. Rikskonsertene) fikk i 2016 det nasjonale ansvaret for ordningen. Elevene og skolene skal gjennom ordningen få mulighet til å oppleve, gjøre seg kjent med og utvikle forståelse for profesjonelle kunst- og kulturuttrykk av alle slag. Kulturtilbudet skal være av høy kvalitet og vise hele bredden av kulturuttrykk: Scenekunst, visuell kunst, musikk, film, litteratur og kulturarv. (Kulturtanken 2016).

Kirken og Den kulturelle skolesekken: Stortingsmelding nr. 8 (2007-2008) Kulturell skolesekk for framtida fremhever kirken som viktig samarbeidspartner i DKS. I Agder og Telemark bispedømme er DKS en sentral samarbeidspartner for kirkens kulturformidling mot barn og unge. Bispedømmet har koordinert DKS-produksjoner mellom kommuner, fylkene og kirken til 35 000 elever siden 2009. I tillegg har flere menigheter produsert forestillinger for kirkerommet i samarbeid med kommuner, fylkene og kunstnere. Kulturfeltet i bispedømmet har et pedagogisk og administrativt ansvar for Den kulturelle skolesekken. For spørsmål, råd og veiledning om DKS, kontakt kulturfeltet i bispedømmet: 38105127/20.

Vær varsom- plakaten

Undervisning skal aldri inneholde forkynnelse eller utøvelse av tro. Her har vi samlet noen tips for å sikre gjennomsiktighet, faglighet og trygghet både for deg, lærer, foreldre og eleven.

Angående ordinær undervisning:

- Ha en god dialog med lærer i forkant av undervisningen.
- La lærer se gjennom forslag til undervisningsopplegg i forkant av undervisningen.
- Sørg for at alle som er involvert fra kirkens side er klar over at de ikke skal være med på forkynnende eller involverende aktivitet, men undervisning.
- Start gjerne undervisningen med å si noe sånt som kateket i Hånes sier: Når dere kommer til kirken, så er det viktig at dere vet at når jeg forteller, så forteller jeg ut fra hva de kristne tror er sant og boka til de kristne, Bibelen. Dere trenger ikke å tro på at det er sant for å være her.
- Selv om den ansatte vet at det å smake på druer og kjeks ikke er å motta nattverd, er det likevel for mye forlangt av eleven å klare å skille. Kanskje enda vanskeligere å skille for foreldrene som får opplegget referert fra eleven? Det er ikke alltid enkelt for elever

eller foreldre å skille mellom hva som er eksempler og arbeidsmetoder, og hva som er religiøse ritualer. Tenk gjennom dette på forhånd og tilpass deretter.

- Bruk evalueringsskjemaet. Da blir det enklere for lærere å melde tilbake om de opplever at noe gikk for langt, og dere får en mulighet til å rydde opp i eventuelle misforståelser i løpet av kort tid.
- Vær oppdatert på læreplaner, kompetansemål og lovverk.
- Vær frimodig og trygg i samarbeidet. Kirkeskolesamarbeid er en del av Den norske kirkes samfunnsoppdrag. Dnk har en særstilling som folkekirke og forvalter av en kulturskatt: kirkebyggene.

Angående skolegudstjenester:

- Inviter til samarbeid i god tid i forkant.
- Det er skolens ansvar å informere om fritaksrett.

Takk!

Hva er målet for kirke-skolesamarbeidet?

Slik innledes “ny overordna del av læreplanverket”:
“Opplæringa skal (...) opne dører mot verda og fram-
tida og gi elevane og lærlingane historisk og kulturell
innsikt og forankring.”

Det må også være målet for kirke-skolesamarbeidet:
åpne elevenes dører mot verden og framtiden. Eleven
må være i sentrum.

At vi som kirke skal stille opp for skolen, kan vi
også lese ut fra ny overordnet del av læreplanverket.
Formålsparagrafen uttrykker verdier som samler
Norge som samfunn. Verdiene er grunnlaget for vårt
demokrati og skal hjelpe oss å leve, lære og arbeide
sammen i en kompleks samtid og i møte med en
ukjent framtid. De felles verdiene bygger på kristen
og humanistisk arv og tradisjon.

Som folkekirke har vi et særlig samfunnsansvar, både
ut fra vår historie, størrelse og kompetanse. Kirken
har mye å stille opp med:

- ansatte med bred faglig kompetanse på mange aktu-
elle fagfelt
- svært ofte er vi i kontakt med barn og unge om sorg
og død, etikk, livsmestring og eksistensielle spørsmål
- vi har høy kulturtell kompetanse ved våre utøvende
musikere
- kirkebyggene er Norges største kulturskatt.

Jevnlig har jeg møter med skoleledelse, lærere og

politikere om kirke-skolesamarbeidet. Tilbake-
meldingene er veldig gode. Dere gjør en viktig og god
jobb som mange lærere, foreldre og elever setter pris
på. Vi kan med frimodighet stille oss til disposisjon til
å ta del i en undervisning hvor vi hjelper elevene med
å nå sine kompetansemål.

Når vi er på skolen, er det viktig at vi ikke forkynner
og at alle elevene skal føle seg inkludert uavhengig av
deres religion eller livssyn. Noen ganger hender det
at vi fra kirken kommer i situasjoner hvor vi i under-
visning står i fare for å grense mot forkynnelse, noen
 ganger skjer det uten at vi selv har merket det. Da er
det viktig med et godt og trygt samarbeidsklima hvor
det oppleves OK for skolen å gi beskjed, og hvor det
ryddes opp i åpenhet. Oppstår en slik situasjon, så
hjelper vi gjerne til.

Ved å lage dette materiellet til bruk i kirke-
skolesamarbeid håper vi å legge opp til gjennomsiktighet,
forutsigbarhet og faglighet fra kirkens side.

Lykke til med et
spennende og viktig
arbeid!

- Stein Reinertsen,
biskop.

kirke-skole

En samarbeidsplan mellom xx menighet og xx skole for perioden xx til xx.

Skole og kirke er både like og forskjellige aktører i samfunnet. Noen fellestrekk er at begge tilrettelegger for læring. Begge er sentrale tradisjonsbærere. Begge tar vare på lokalhistorien og kulturarven.

En sentral forskjell på skole og kirke er at skolen formidler kunnskap, kirken forkynner tro.

I samarbeidet knyttet opp mot kompetansemål, er begge parter tydelige på at kirken må formidle kunnskap, ikke forkynne tro.

Dette vil i praksis bety:

- direkte forkynnelse er ikke en del av innholdet i samarbeidet (unntatt i gudstjeneste)
- en skal ikke ta utgangspunkt i elevenes religiøse bakgrunn som begrunnelse for samarbeidet
- elevene skal få det samme tilbudet uansett religiøs og kulturell bakgrunn
- det må skilles tydelig mellom gudstjeneste og skolebesøk.

Planlegging:

Kirken har hovedansvaret for å ta initiativ til de ulike tiltakene i god tid før gjennomføring, eventuelt ved begynnelsen av hvert semester. Skolen, ved avdelingsleder, har hovedansvar for å vurdere tiltakene etter gjennomføring. Kirken tilbyr evalueringsskjema. Kirken vil sende informasjon til skolene ved starten av skoleåret som kan deles ut videre til klassestyrer for det enkelte trinn. Her vil det framgå hva som etter samarbeidsplanen tilbys for det enkelte årstrinn i kommende skoleår, tidsfrister, kontaktperson osv.

Gjennomføring:

Det skal alltid være ansatte fra skolen til stede ved gjennomføringen av oppleggene. Skolen har ansvar for å vurdere hvor mange voksne som trengs i

forhold til hvem som deltar i opplegget (dette kan variere fra klasse til klasse, størrelse på gruppe, type opplegg og lokaliteter).

Ringvirkninger:

Samarbeidet fører til at skole og kirke blir bedre kjent, og at det blir lettere å ta kontakt med hverandre. Om en uforutsett situasjon oppstår, f.eks. en ulykke, vil samarbeidet også gi oss en bedre forutsetning for sammen å møte de som rammes.

Skole og kirke inngår en intensjonsavtale med felles mål om å nå kunnskapsmål, jamfør vedlagt plan. Grunnlaget for et godt samarbeid er en god og tett kontakt hvor vi sammen kan drøfte oppleggene. Alt samarbeid mellom skole og kirke skal være basert på lov og læreplan. Kirken har ansvar for å sørge for at undervisning som skal nå kompetansemål i enkeltfag ikke er av forkynnende karakter, men ren opplæring om kunnskapsinnhold.

Skolegudstjeneste:

En skolegudstjeneste er per definisjon trosutøvende, og fritaksretten gjelder. Fritak omfatter også øving til deltagelse på gudstjenester. Det er viktig at det gis god informasjon om fritaksmulighet, og at skolen tilbyr likeverdige alternative opplegg. Skolen har ansvar for å håndtere fritaksretten. Skolegudstjenesten skal ikke ivareta kompetansemål i et bestemt fag, og regnes ikke som en del av KRLE-faget, men er fundamentert i Overordnet del av læreplanverket. Kirken involverer skolen i planleggingen av gudstjenesten i god tid på forhånd.

For skolen

For kirken

Navn, sted, dato

Navn, sted, dato